

TÜRKÇENİN SES DİZGESİ

Prof. Dr. İclâl Ergenç

Ankara Üniversitesi, Dilbilim Bölümü

/m/ ve /n/

SESLETİM

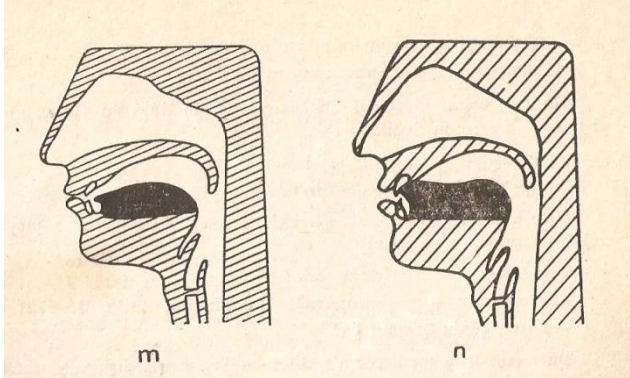
* **[m] ünsüzünün** sesletimi, dudakların kapanmasını ve nefesin geçmesini engeller. Dil, ağız boşluğunun arkasına geri çekilip bir kavis oluşturur.

* **[n] ünsüzünün** çıkışında dil öne doğru uzanır. Dilucu üst dişetlerine değip nefesi engeller. Küçük dil aşağı iner, sesletim akışı geniz boşluğundan geçer.

DAĞILIM

* **[m] ünsüzü**, Türkçeleşmiş sözcüklerin ön-, iç- ve sonseste bulunur ('mercimek, kemik, susam' gibi).

* **[n] ünsüzü**, ön-, iç- ve sonseste bulunur ('nadir, taban, tanık' gibi).

/f/ ve /v/

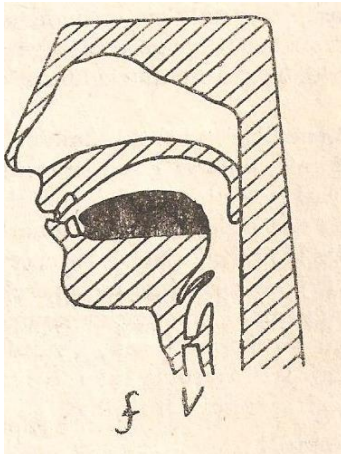
SESLETİM

* [f] sesinin sesletimi sırasında dudakların kenarları birbirlerine dokunur. Dudakların ortasında üst dudak pasif olurken, üst kesici dişler alt dudağın arkasıyla daralmayı oluşturur ve nefes, bu daralmadan sızarak dışarı çıkar.

* [v] sesinin sesletimi sırasında konuşma organlarının durumu [f] sesindeki gibidir, ancak [v] sesi, ötümlü ses grubuna girer.

DAĞILIM

* [f] ve [v] ünsüzleri, Türkçede sözcüğün ön-, iç- ve sonesinde bulunur ('fare, lüfer, keyif' ve 'vergi, devre, manav' gibi).

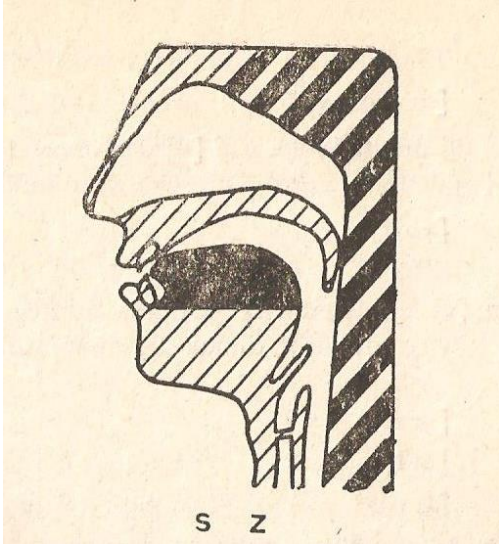
/s/ ve /z/

SESLETİM

* [s] ve [z] ünsüzlerinin çıkarılmasında dilucu, dişlerine yaklaşarak nefesın çıkacağı bir daralma oluşturur. Dilin tümü hafif ileriye çekilir. Nefes, daralmadan sızıp alt sıra dişlerin uçlarına vurur ve karakteristik sürtünmeli bir gürültüyle dar diş-dudak arası boşluğundan dışarı çıkar.

DAĞILIM

* Bu ünsüzler, Türkçede sözcüğün ön-, iç- ve sonsesinde bulunur. ('sekiz, fıstık, kas' gibi ve 'zaman, hazır, gaz' gibi).
* Sonseste bulunan /z/ ünsüzü ötümsüzleşerek /s/ ünsüzüne yakın bir sese dönüşür.

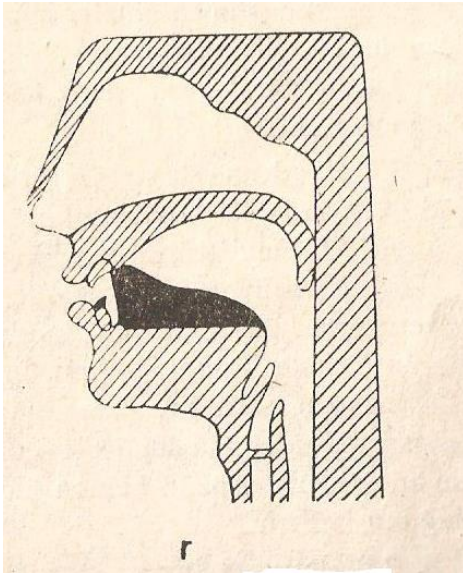
/r/

SESLETİM

* [r] ünsüzünün sesletiminde dilucu, dişetlerine değip kısa süreli bir kapanma oluşturur. Kapanma hemen sonra kaldırılır, nefesin bir kısmı geçer ve dil başlangıç noktasına çok çabuk geri döner. Aslında dilucu, dişeti bölgesinde titrer ve bu süreç, birkaç defa ard arda tekrarlanır.

DAĞILIM

* Önseste /r/ ünsüzü çok vuruşlu, içseste [r] tek vuruşludur. Sonseste ise [ɾ] ünsüz ötümsüzleşir. ('rakı, diren, bir, yazar' gibi).

Kaynakça

- **Selen, N.** (1979). *Söyleyiş Sesbilimi, Akustik Sesbilim ve Türkiye Türkçesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 454.
- **Ergenç, İ.** (1984). <ğ> Üzerine: Dilbilim Yazıları 91 (Derl.A.Sezer-S.Koç), Usem yay., Ankara 1991, 51-56.
- **Ergenç, İ.** (1995). *Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü*, Multilingual Yay., İstanbul.